

Layout și coperta: Nicu Ilie

Comenzi online: www.librariilealexandria.ro

© 2014 Alexandria Publishing House

Această carte este protejată prin copyright. Reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea prin orice mijloace și sub orice formă, cum ar fi xeroxarea, scanarea, transpunerea în format electronic sau audio, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informațiilor, cu scop comercial sau gratuit, precum și alte fapte similare săvârșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsesc penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Alexandria Publishing House
Str. Mihai Viteazu, Nr. 23, Suceava, 720059
alexandriapublishinghouse@gmail.com

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
KARNOUOH, CLAUDE

Raport asupra postcomunismului și alte eseuri incorecte politic / Claude Karnoouh ; trad.: Teodora Dumitru ; pref.: Aurel Codoban. - Suceava : Alexandria Publishing House, 2014
ISBN 978-606-93746-4-1

CLAUDE KARNOUOH

Raport asupra postcomunismului și alte eseuri incorecte politic

Traducere din limba franceză de Teodora Dumitru

Claude Karnouh s-a născut în martie 1940 la Paris, unde și-a făcut și studiile superioare. Între 1959 și 1965 a studiat științe (fizică și chimie) la Sorbona, iar în perioada 1966 –1969, a urmat științele umane (filosofie, antropologie socială, sociologie și lingvistică) la Universitatea Paris X-Nanterre, Sorbona. Din 1968 până în 2005 a fost cercetător la Centre National de la Recherche Scientifique (CNRS); a predat, de asemenea, la Universitatea Paris X-Nanterre, Sorbona, la Institut National des Langues et Civilisations Orientales (INaLCO), precum și la universitățile din Gand (Belgia), Charlottesville (Virginia, SUA), Urbino (Italia), „Saint Joseph” din Beirut și la „Szechenyi Collegium” (Budapesta).

Din 1973 a întreprins mai multe anchete de etnografie și antropologie în satul Breb și în Valea Cosăului din Maramureș. Între 1991 și 2002 a fost profesor invitat al Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj. Din 2007 a predat la Universitatea Națională de Artă din București, iar din 2012 este profesor-invitat la Facultatea de Sociologie a Universității din București. Este co-redactor șef al revistei *La Pensée libre*.

Specialist în antropologie culturală și politică, filozof marxist de inspirație heideggeriană, Claude Karnouh este, printre altele, autorul volumelor: *Le rite et le discours, introduction à la lecture de la versification populaire* (1983); *L'Invention du Peuple. Chroniques de Roumanie et d'Europe Orientale* (1993; 2008); *Postcommunisme fin de siècle: Essai sur l'Europe du XXIe siècle* (2000); *L'Europe post-communiste: Essais sur la globalisation* (2004); *Vivre et survivre en Roumanie communiste. Rites et discours versifiés chez les paysans du Maramureș* (2000). A coordonat, împreună cu Bruno Drweski, *La Grande braderie à l'Est ou le pouvoir de la kleptocratie* (2005). Este prezent în volumul colectiv *Genealogii ale postcomunismului*, coordonat de Adrian T. Sîrbu și Alexandru Polgár (2009).

În românește i-au apărut: *Adio diferenței* (1994; 2001); *Dușmanii noștri cei iubiți: mici cronici din Europa Răsăriteană și de prin alte părți* (1997); *Rituri și discursuri versificate la țărani maramureșeni: a trăi și a supraviețui în România comunistă* (1998); *Cronica unui sfârșit de secol* (1999); *Comunism/ postcomunism și modernitate târzie* (2000); *Inventarea poporului-națiune. Cronici din România și Europa Orientală (1973-2007)* (2011). A editat, în versiune bilingvă, *Odiseea bravului soldat Alexa. O cronică rimată a Primului Război Mondial* (2013).

Sumar

CAPITALISM ȘI MODERNITATE TARDIVĂ	13
Cum se fabrică omul providențial	14
Criza economică din 2008 sau spectacolul ultimilor oameni	34
Remarci incorecte politic despre alegerile pentru Parlamentul European	48
Criza universității – criza societății	54
„Încă un efort, tovarăși, și ajungeți revoluționari!”	60
Rasism difuz și antirasism spectacular	67
UE – o glumă grotescă	73
O nouă victorie a lui Karl Marx.....	82
Copenhaga sau congresul păcălelilor	90
Despre sărăcie, politică și modernitatea târzie	101
Capitalismul, critica marxistă și subiectul istoric astăzi	112
În căutarea vremurilor de restriște	132
Obscenitatea capitalismului	141
Anticomunismul – boala capitalismului senil.....	168
Reflecții asupra politicii practice	179
Trec țiganii.....	195
Proletari din toate țările, uniți-vă!.....	202
Proletarul astăzi... continuare, transformare, reînnoire, destin?	211
Despre opera lui Marx și posibilitatea unei revoluții.....	228
Raport asupra postcomunismului	240
O victorie à la Pyrrhus. Remarci incomode despre alegerile prezidențiale franceze	260
Gloria națiunilor, mormintele popoarelor și uitarea oamenilor	273
Lampedusa ori imoralismul occidental.....	281

POSTCOMUNISMUL ROMÂNESC	287
Eșecul românesc în postcomunism.....	288
Din nou despre eșecul românesc în postcomunism	293
S-o dăm încolo de filosofie?!.....	299
Un Thermidor à la roumaine.....	303
Partidul Comunist Român – înviat sau dus la groapă?	314
Câteva amintiri despre Adrian Păunescu.....	322
Plimbările unui solitar. Meditații bucureștene.....	327
De la indignare socială la lupta politică.....	338
Roșia Montană sau opțiunea morală ca anti-politică.....	341
ARTA CONTEMPORANĂ ȘI SOCIETATEA	349
Arta pentru toți și realitatea tuturor. Simulacrele politice	
ale artei contemporane de masă.....	350
Muzeul ca blazon postlitic.....	356
Sarea pământului	363
<i>Sub pământ (Underground)</i> – teatrul social	368
Hopper sau realismul prea puțin capitalist.....	373
O Antigonă a vremurilor moderne.....	381
De la western la thriller. O scurtă istorie culturală americană.....	401
FRAGMENTE DINTR-UN <i>BILDUNGSROMAN</i>	415
Ultimul mohican. Claude Lévi-Strauss, un maestru aparte	416
Străin pentru mine însumi	428
Succint autoportret intelectual. Un discurs de la Cluj	433

Scurtă notă introductivă

Pentru ca elevii elevului să știe cine au i-au fost maestrii.

Reunirea între copertele acestei cărți a unor articole și eseuri pe care le-am scris între 2008 și 2013 s-a datorat unui neașteptat și, trebuie să adaug, plăcut concurs de împrejurări. Ca orice autor, oricât de modest, nu pot să nu-mi constat o anume vanitate; cu umilință, mărturisesc că nu scriu doar pentru familie sau pentru prieteni, ci și pentru mulți alții, necunoscuți. Scriu pentru a transmite niște idei care, cine știe, i-ar putea ajuta pe oameni să „se orienteze în gândire” sau să iasă din „somnia dogmatic” (Kant). Așa că nu pot decât să-i mulțumesc Doamnei Alina Stredie, care m-a contactat și mi-a cerut mai întâi autorizația de a publica pe blogul domniei sale un extras dintr-un articol al meu. Dintr-una într-alta, s-a interesat apoi și dacă nu cumva aveam vreo carte în pregătire, pe care Editura Alexandria se oferea s-o publice... N-aveam. În schimb, de câteva luni, mă tot bătea gândul să strâng într-un volum articolele și eseurile apărute în revista *Cultura* și pe *site-ul CriticAtac* – toate în traducerea atentă a Teodorei Dumitru, căreia îi rămân îndatorat. Aș dori să regăsească în rândurile de față expresia prețuirii pe care-o am pentru munca ei, ca și pentru prietenia noastră de câțiva ani.

Am început, așadar, să lucrăm la carte. L-am rugat pe un vechi prieten și fost complice de la departamentul de Filozofie al Universității Babeș-Bolyai, profesorul de filozofie Aurel Codoban – deosebit de respectat printre studenții domniei sale, între care s-a aflat și Doamna Stredie –, să aibă amabilitatea de a propune o introducere acestei suite de reflecții amalgamate, dispersate, intempestive și, *last but not least*, politic, antropologic și filosofic incorecte. Îi sunt recunoscător pentru cuvintele frumoase cu care m-a onorat.

Claude Karnoouh
București, 5 mai 2014

Cum se fabrică omul providențial

La nici o lună de zile de la alegerea lui Barack Obama, după momentele de entuziasm vecine cu delirul colectiv, de exaltare cvasimesianică înaintea primului cetățean negru devenit președinte al Statelor Unite, după frenezia europeană, îndeosebi franceză și germană, venită din toate mediile și clasele sociale, de la Frontul Național la fostul viitor candidat al Partidului Socialist și până în coloanele cotidianului *L'Humanité*; după mai multe profesii de credință proslăvind virtuțile democrației americane, după îmbătarea cu apă rece a tinerilor „negri” din așa-zisele periferii „încinse”, care delirează în extaz identificându-se cu tiparul noului ales și în timp ce populația hipnotizată de propaganda etnicistă preamărește încă această „surpriză divină”, exultând în fața mândrului Obama și a primei *First Lady* de culoare, trebuie regăsită totuși justa măsură. La urma urmelor, n-avem de-a face cu un *rock star* charismatic, ci cu un om politic, chiar dacă uneori ne putem îndoi de asta, noului ales nefiindu-i străine manierele glamorose și foarte *people*, într-o combinație fericită de Harry Belafonte și Oprah Winfrey.

O simplă privire aruncată asupra echipei de campanie a candidatului Obama, o trecere în revistă a biografiei primelor persoane nominalizate pentru ocuparea unor posturi importante de consilieri prezidențiali și de secretari de stat în viitoarea administrație demitizează însă perspectiva. Felul în care au fost făcute nominalizările confirmă, o dată în plus, vorba prințului Salina din *Ghepardul*: „Trebuie să schimbăm totul pentru ca lucrurile să rămână cum au fost”.

Cu adevărat important pentru adevăratele elite conducătoare din Statele Unite, acest complex militaro-industrialo-financiar, denunțat, în epoca sa, de președintele Eisenhower, nu este partidul care va forma guvernul și va gera puterea, ci, în funcție de conjunctură, acela care, simulând interesul pentru obiectivele maselor, va fi capabil să mențină și

să-și sporească dominația în scopul conservării tuturor avantajelor – financiare, politice și simbolice. În lucrarea sa despre Statele Unite, sociologul Denis Lacorne remarcă faptul că cel mai avansat, mai modern capitalism – și deci cel mai expus intensificării mondializării – este și cel mai tolerant în privința noilor forme de socializare, a noilor moravuri și obiceiuri sexuale². Autorul arată că, în intervalul 1970-1995, Statele Unite au fost un câmp de luptă între vechiul capitalism conservator, ilustrat la dreapta de Partidul Republican, moștenitor al modelelor secolului al XIX-lea, și un capitalism modern, ilustrat de potențați financiari ca George Soros și Bill Gates și de majoritatea membrilor noului Partid Democrat reprezentat de cuplul Clinton. Pentru aceștia din urmă, nici moravurile și nici originea etnică nu pot face obiectul discriminării politice (nici, bineînțeles, a aceleia culturale) cu condiția ca moravurile și grupurile etnice să nu sfideze legile statului. În fapt, e vorba de cultivarea unei discriminări pozitive dezvoltate printr-o așa-numită *affirmative action* dusă uneori până la grotesc – vezi constrângerile de limbaj impuse pentru uzul unor expresii cât mai „corecte politic”. Într-un astfel de melanj care promovează diferențele culturale (reale sau fictive), asistăm la construcția unei societăți unde, ca și în sfera comercială, totul devine simultaneitate și colaj. În aceste condiții, homosexualii, travestiții, lesbienele, negrii, hispanicii, chinezii, coreenii, evreii, amerindienii etc. nu sunt considerați în primul rând cetățeni egali, așa cum ar trebuie să fie într-un stat de drept – lupta pentru drepturile civice fiind declarată legitimă *în mod constituțional* –, ci membri ai unor comunități ale căror origini și (pseudo)diferențe primesc o etichetă și un cod de bare. Toate aceste grupuri, în care se includ „afro-americanii zilei” (cineaști, actori, cântăreți pop-rock-hip-hop amatori de scilpicici *bling-bling*) și militanți ai partidelor instituționalizate, fac parte din *upper middle class*: toți sunt electori foarte activi, zeloși făcători de *lobby* și, în plus, consumatori din plin. A-i proteja pe aceștia și a le apăra drepturile a devenit, prin urmare, o afacere politico-economică și ideologică urgentă. O societate formată prin colajul și juxtapunerea de comunități nu este însă o societate a cetățenilor, nici o societate regăsită în paradigma conflictului de clasă socială, ci un ansamblu de interese care, armonizându-se sau intrând în

² Denis Lacorne, *La Crise de l'identité américaine. Du melting-pot au multiculturalisme* [Criza de identitate americană. De la *melting-pot* la multiculturalism], Fayard, Paris, 1997.

conflict, pot antrena descompunerea statului atunci când mașinăria se va gripa mai zdravăn. Un alt efect al acestei culturalizări a corpului social este mascarea sau efasarea, în discursul oficial, a raporturilor dintre clase, raporturi implicite sau explicite, conștientizate (ca experiență existențială) sau privite dintr-un singur punct de vedere obiectiv. Pentru cine știe să gândească lucrul până la capăt, adevărul este, de fapt, acesta: „toleranța multiculturală este ideologia hegemonică a capitalismului global”³. Aspectul fundamental al capitalismului rezidă între cei doi poli ai *socius*-ului pe care esența sa îi generează în raportul capital–muncă, regândit mereu în scopul intensificării producerii de mărfuri: polul sărăciei și polul abundenței maxime. Gândiți-vă de câte batalioane de săraci și de câtă muncă e nevoie pentru a-i satisface pe multimiliardarii din finanțe și din industria managerială, pe multimilionarii din *showbiz* și din *sport business* sau *top-modelele* care, prin luxul ostentativ afișat, întrețin reveriile consumatorilor de reviste *people*!

Avea dreptate președintele Statelor Unite Theodore Roosevelt când declara, pe la începutul secolului al XX-lea: „The business of America is precisely business” – „Interesul Americii sunt chiar afacerile”; mesianismul și profetismul industrial, mercantil, stau una lângă alta. El completa astfel doctrina Monroe cu aceea, eminentamente empirică, a lui *big-stick*. SUA sunt, așadar, un stat-întreprindere – exemplul perfect, după Marx, de stat a cărui menajerie politică, oricare i-ar fi originile sociale, reprezintă strict interesele clasei conducătoare și domină sectoarele majore ale economiei (industria și finanțele) – entitate statală definită cel mai bine prin sintagma complex militaro-industrial. Din acest punct de vedere, filmul lui Michael Cimino *Heaven Gates* și opera istoricului Howard Zinn *A People History of the United States*⁴ ilustrează perfect natura specifică și indiscutabilă a totalitarismului american. Transcendența dobândește aici o față dublă: pe de o parte, se face reclamă credinței în Dumnezeu (pe fiecare dolar fiind scris „In God we trust” – „Credem în Dumnezeu”), pe de altă parte, este sacralizată proprietatea privată. În Statele Unite, dacă se

³ Slavoj Žižek, *Plaidoyer en faveur de l'intolérance* [Pladoarie pentru intoleranță], Climats, Castelnau-le-lez, 2004, p. 15.

⁴ Howard Zinn, *A People History of the United States* [O istorie populară a Statelor Unite], Harper Perennial, New York, 1992.

coagulează o forță autentic populară cu intenția de a schimba echilibrul de forțe și de a contesta distribuția proprietății, ea va fi strivită fără rezerve, printr-un joc foarte abil, care conjugă aplicarea legii și presiunea fizică de o extremă violență.

Alegerea lui Barack Obama în funcția de președinte al Statelor Unite este, după mine, una dintre cele mai spectaculoase operațiuni de marketing politic organizat, cu succes, în Statele Unite, de clasa conducătoare. Știu că afirmația mea va șoca multe suflete de bună credință ale social-democrației (fără a mai vorbi de sicofanții de serviciu) sau pe naivii (unii chiar prevăzuți cu diplome universitare) atinși de „obamane”, care-l confundă pe omul politic – fie el și metis, și totuși numai un câștigător al unui parcurs electoral banal –, cu omul providențial erijat în mare strateg politic. O analiză amănunțită a modului în care senatorul Obama a ajuns la putere devoalează natura exactă a acestei ascensiuni: conceptul de democrație a maselor a fost folosit în scopul redobândirii puterii pierdute – nu atât prin războaiele neocoloniale declanșate în Irak și Afganistan, cât prin disfuncțiile profunde ale propriului sistem economic, adică prin criza producției, crahul bursier, deflația și depresiunea economică globală din toamna lui 2008.

Pentru a înțelege mai bine ce s-a petrecut, să ne întoarcem mai întâi la eșecul administrației Bush. Atrasă de mirajul dominației imperiale globale, aceasta și-a ratat, parțial sau complet, obiectivele fiindcă n-a știut să-și reprezinte cu mai multă luciditate costurile economice ale unor asemenea operațiuni. După tipicul tuturor puterilor coloniale și neocoloniale, administrația Bush și-a desconsiderat inamicul, a văzut în el un „sub-om” timorat de forța armamentului american înalt tehnologizat. Dar omul hiper-tehnologizat aflat în subordinea lui Bush a uitat unele chestiuni esențiale, proprii omului arhaic, popoarelor războinice și nesupuse: curajul și disprețul lor față de moarte. Când președintele Bush a anunțat „The job is done, war is over”⁵, la opt ani de la bombardarea și invadarea Irakului, consilierii săi erau de părere că această țară va fi în continuare instabilă, aproape imposibil de administrat și de guvernat. Cât despre Afganistan, cea mai mare parte a teritoriului său rămâne încă greu de controlat de către trupele Alianței. Pentru a găsi

⁵ „Treaba e făcută, războiul s-a terminat” (engl.).

resurse financiare acestor războaie de „joasă intensitate”, fostul președinte al FED, Alan Greenspan a declanșat o dereglementare generalizată a economiei în scopul intensificării fluxului cheltuielilor mondiale și al vărsării lor în visteria Statelor Unite. Practic, de la sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial, după victoria asupra Germaniei naziste și a Japoniei, Statele Unite și-au pus la bătaie forța pentru a le oferi elitelor și claselor sale medii nivelul cel mai ridicat de bunăstare din lume, dar pe spinarea altora mai slabi. În ciuda unei dezvoltări tehnico-științifice fără precedent în istorie, precaritatea relației dintre jocurile financiare ale acordării de credite, producția reală de bunuri și consumul lor a sfârșit prin a deregla echilibrul întotdeauna fragil al balanței atunci când, de exemplu, creditorii, dintr-un motiv sau altul, au decis să-și transforme activele bursiere în bani lichizi. Într-un sistem în care motorul principal al creșterii economice se sprijină, pe de o parte, pe consum curent și, pe de alta, pe achiziționarea de bunuri imobiliare, e suficient un simplu disconfort survenit în fluxul producție-credit-consum, e suficient spectrul supraproducției sau al șomajului nescontat, ori acordarea de credite prea mari în raport cu rezervele monetare ale câtorva instituții financiare importante, pentru ca întreg edificiul să intre în colaps, ca un castel de cărți de joc. Este exact ceea ce se întâmplă acum, la o scară neegalată din 1929 încoace. Am văzut ce sume imense (obținute din fonduri publice) a fost statul în stare să acorde unor foarte prestigioase bănci și unor nu mai puțin prestigioase companii de asigurări (care oferiseră împrumuturi cu risc foarte ridicat) prezente în țările bogate și în unele țări emergente, pentru ca acestea să nu fie aduse în incapacitate de plată și bancrută totală, cum s-a întâmplat acum două luni cu gigantul „Lehman Brothers”, unul dintre cei șase mari ai New York-ului. Stimulați de acest context tensionat dintre Europa (evident, acea Europă care contează, fiindcă astăzi a sunat ceasul adevărului și pentru statele nou venite din fostul imperiul sovietic, codășele dezvoltării economice!) și Statele Unite, responsabilii politici și economici au propus regândirea unui sistem de reglementări care să echilibreze piețele financiare și relațiile industriale. Momentul e sumbru și mulți simt nevoia unui nou sistem Bretton Woods. Criza în care ne adâncim de trei luni încoace câștigă însă teren pe zi ce trece. Bine zice titlul aceluia film despre nașterea capitalismului:

There Will Be Blood! Va curge sânge! Și curge deja – din rândurile proaspeților șomeri.

Acesta este, așadar, contextul în care s-au desfășurat ultimele două luni de campanie prezidențială în Statele Unite și nu poate fi eludat dacă vrem să înțelegem ce a contribuit la marea victorie a senatorului Obama.

Acum patru ani, Barack Obama, un tânăr senator de Illinois, recent ales în Congres, era aproape necunoscut în viața politică a Statelor Unite. Nu se făcuse remarcat prin poziții radicale; votase, e drept, împotriva intervenției americane din Irak, dar, exprimând o opinie minoritară, nu fusese totuși singurul. Brusc apoi, în urmă cu doi ani, se propune candidat la președinția Statelor Unite. Dacă, din principiu, se presupune că cel care țintește această poziție dispune de oarece resurse de megalomanie, sistemul politic american „la două capete” nu favorizează totuși candidaturile spontane, neîndelung preparate, fiindcă donatorii trebuie organizați din timp pentru a pune la punct o campanie eficientă în toate mediile audiovizuale (care, cu acest prilej, își multiplică profiturile). Senatorul Obama a obținut însă imediat, ca prin farmec, sume considerabile, mult mai umflate decât sumele obținute de cel mai serios concurent al său, democrata Hillary Clinton – politician binecunoscut, senator al statului New York și, mai ales, soție și consilier al fostului președinte Clinton, inițiată în toate misterele și capcanele birocratice și politice ale capitalei federale.

În aceste condiții, candidatura lui Obama a surprins, și pe bună dreptate.

Mai mult decât atât: provenind dintr-o familie divorțată de condiție modestă, Barack Obama n-a putut să apeleze nici la prestigiul unei dinastii puternice și *WASP*, de tipul dinastiilor Roosevelt și Bush, nici la o comunitate importantă ca potențaii catolici de origine irlandeză din familia Kennedy, nici să se bazeze pe propria avere, ca Ross Perot. De altfel, Obama nu se bucura de o faimă prealabilă nici în alte direcții; nu era moștenitorul unei poziții sociale cu vechime, ca Theodore Roosevelt și, mai târziu, ca vărul său, Frank Delano Roosevelt, ambii descendenți dintr-o familie olandeză care participase la fondarea New York-ului (al doilea descinzând, pe linie maternă, dintr-un

pasager de pe „Mayflower”⁶); n-a fost nici o figură de prim plan în cadrul armatei, ca generalul Dwight Eisenhower sau ca adversarul său John McCain, fiu și nepot de amiral care, dacă n-a jucat niciodată un rol important pe vreun portavion al US Marine, beneficiază totuși de aura unui fost prizonier în războiul din Vietnam. Obama n-a făcut nici carieră în cinema, ca Ronald Reagan – o figură notorie, desigur, dar nu atât pentru talentul său actoricesc, cât ca denunțator al comuniștilor sub regimul maccarthy-ist, din calitatea de președinte al sindicatului actorilor de la Hollywood, iar mai târziu, din aceea de guvernator al Californiei (statul cel mai bogat al SUA). Obama nu este, în fine, nici reprezentantul unei facțiuni democratice puternice, al vreunui stat din Sud cu statut special, Texas-ul de exemplu, ca Lyndon Johnson sau, alt caz, ca Jimmy Carter, și el destul de înstărit, primul președinte venit dintr-un stat din Sudul profund, Georgia, sub care s-a ajuns, în fine, la reconcilierea totală a confederațiilor.

Pe de altă parte, criteriul originii sociale modeste nu-l apropie suficient nici de traiectoria lui Abraham Lincoln, care, deși provenea dintr-o familie analfabetă de lângă frontiera de vest, își clădise totuși, până la alegerea sa din 1861, când avea cincizeci și doi de ani, nu numai o solidă reputație politică, dar, ca avocat, și o imagine de reprezentant al industriașilor din Nord, dedicat intereselor companiilor de căi ferate care începuseră deja cucerirea Americii și se împiedicau în sistemul sclavagist arhaic, specific vechii economii rurale a statelor din Centru și din Sud. Patronii din Nord aveau nevoie de un proletar „liber”, fără alte legături cu angajatorul său decât un contract care-l înrobea, de un muncitor mai ușor de exploatat decât un sclav, care, în calitatea lui de proprietate privată, cădea pe spinarea stăpânului dacă, dintr-un motiv sau altul, nu mai putea munci – iar Lincoln a fost acel antisclavagist nimerit în slujba proletariatului fără sindicat și fără apărare, aflat la cheremul marilor industriași și al poliției sau chiar al Gărzii Naționale și al Armatei Uniunii.

⁶ Numele unei nave-simbol al colonizării Lumii Noi în secolul al XVII-lea, plecată din Plymouth (Anglia) și ajunsă pe țărmul nord-american, în zona Massachusetts, unde coloniștii întemeiază una dintre primele așezări permanente de pe acest teritoriu (*n. trad.*).

Nu vedem, în consecință, de unde și-a tras Obama acea autoritate care să-i permită să-și propună candidatura, dacă nu cumva simplele calități de metis negru, tânăr, simpatic – un fel de Kennedy de culoare –, vor fi fost de ajuns pentru a reda Statelor Unite speranța, pe fondul refrenului: „vrem schimbarea și putem s-o facem”. Dar este acesta un program politic? S-au întrebat vreo secundă simpatizanții săi dacă acest „program” nu merge doar pe o valorizare simplist-rasistă a calităților unui om politic și dacă, în condițiile unei discriminări pozitive – care întoarce pe dos discriminarea negativă îndelung practică în istorie –, virtuțile atribuite culorii pielii sau sexului feminin nu lasă totuși intact rasismul latent pe care-l subîntind? Căci politica mare n-are legătură cu culoarea pielii sau cu genul. Au existat lideri negri foarte importanți în Africa – Kenyatha, N’Krumah sau Lumumba –, și politiciene foarte abile și dedicate, doamnele Ghandi, Golda Meir, Bhutto sau Thatcher. Acestea au fost mari personalități politice într-o vreme în care alții – regi, președinți de republici sau șefi de guvern – nu s-au dovedit decât niște funcționari blazați și obtuzi. Adevăratul protagonist al neoconservatorismului anglo-saxon, de pildă, n-a fost Ronald Reagan, cu ale sale vorbe de duh, ci austeră doamnă Thatcher. Iar așa-zisa *affirmative action* n-a însemnat niciodată o garanție a egalității, ci mai mult un fel de pomană.

În martie 2008, analiștii vedeau în disputa politică dintre Hillary Clinton și Barack Obama un meci între un bărbat de culoare și o femeie albă. N-am văzut însă și dezbateri asupra fondului real al programelor lor, dacă va fi existat vreunul, poate cu excepția ultimei lor confruntări, unde, în domeniul politicii interne, în special în cel al politicilor sociale, Hillary Clinton s-a arătat sensibil mai progresistă decât contracandidatul său.

Barack Obama provine, așadar, dintr-o familie modestă, e însurat cu o americană de culoare, de asemenea de origine modestă, amândoi au fost bursieri, harnici, cu studii serioase în științe politice, relații internaționale și drept urmate la universități de prestigiu. Dar nici unul, nici altul n-au activat în cadrul unor institute notorii de politologie, al unor *think tanks* din sfera relațiilor internaționale sau în marile cabinete de avocatură unde ajung tinerii debutanți, copiii „de familie bună” (respectiv bogați, fie ei nobili sau pălmași la origine) și studenții merituoși, reperați din vreme de vânătorii de inteligențe pentru a li se pregăti o carieră politico-economică sub oblăduirea profesorilor sau a

colegilor deja rafinați în treburile de sus ale administrației federale. În pofida originii sale modeste, după absolvirea facultății, Bill Clinton a fost, de pildă, inițiat de timpuriu în politică internațională în cadrul prestigioasei universități Georgetown, specializată în pregătirea viitorilor înalți funcționari federali, a diplomaților, a consilierilor politici, a șefilor CIA sau FBI și ai altor agenții. Performanțele i-au permis apoi, prin obținerea unei burse Rhodes, să-și completeze studiile la Oxford, în Marea Britanie, timp de doi ani, pentru a reveni în State și a studia dreptul la Yale. – O ucenicie pre-politică impresionantă, care îi va deschide porțile carierei de profesor de drept la Universitatea din Arkansas, înainte de a-și începe cariera politică în calitate de *Attorney general* de Arkansas și apoi de guvernator al aceluiași stat. În fond, fie că vorbim de bogați plini de ambiție sau de săraci cu un coeficient de inteligență ridicat, ceea ce caracterizează sistemul politic american, după Războiul de Independență, și mai ales după Războiul de Secesiune, este faptul că una și aceeași elită politico-economică (una confirmată, pe de o parte, alta emergentă, pe de altă parte, în ultima jumătate a secolului al XIX-lea) conduce țara – direct și la lumina zilei în timpurile mai vechi, iar după al Doilea Război Mondial, îndeosebi (dar nu întotdeauna, vezi cazurile Bush și Carter) prin intermediul oamenilor-paravan. Există, desigur, și excepții, fiindcă după 1945 unii președinți au tins să-și obțină autonomia, însă de fiecare dată inițiativele în acest sens au fost înăbușite. Nixon, de exemplu, a trebuit să demisioneze, iar Kennedy a fost asasinat. Primului i-a fost plantat scandalul Watergate, ca un pumnal în spate, pentru vina de a fi dorit să păstreze autonomia puterii prezidențiale, care i-ar fi permis să soluționeze, împreună cu consilierul său Kissinger, într-un mod mai echitabil conflictul dintre israelieni și palestinieni. Al doilea a fost înlăturat fiindcă, împreună cu fratele său Bob, în calitate de *Attorney general*, inițiasse anchete și procese împotriva Mafiei (care-i asigurase victoria în alegeri, mobilizându-și forțele, în special în statul Michigan, decisiv pentru obținerea victoriei)... Eroare impardonabilă!⁷ Cât despre Clinton, mezaventura întâmplată din

⁷ Cum foarte frecvent se întâmplă în Statele Unite, nu studiile savante, făcute în universități și academii de politologie și sociologie politică, se apropie cel mai mult de cauzele plauzibile, ci romanele și filmele, fie ele sociografice sau politice. În cazul Kennedy, operele ce par să se apropie cel mai mult de cauzele plauzibile ale asasinării

pasiunea lui (întru totul scuzabilă!) pentru femeia a blocat orice inițiativă serioasă de soluționare a impasului israeliano-palestinian, Monica Lewinsky dovedindu-se omul potrivit la locul potrivit. Iar într-o țară puritană încă până-n vârful unghiilor, cum să mai ai încredere într-un președinte care-și face de cap prin Biroul Oval? Hai să fim serioși, așa ceva le stă-n fire doar președinților francezi – tipi cu ochii alunecoși ca și compatrioții pe care cu onoare-i reprezintă. Statele Unite au însă o cultură politică dură, care-i reprimă violent pe nesupușii la diktatul elitelor și al *lobby*-urilor de forță.

Altfel, în ciuda entuziasmului proferat de aplaudacii democrației americane, istoria expansiunii acesteia, de la coastele Virginiei până în California (v. filmul *Soldier Blue* al lui Ralph Nelson și *New World* al lui Terence Malik), istoria Războiului de Secesiune (v. romanul lui Stephen Crane *The Red Badge of Courage* și filmul lui John Huston) sau istoria mișcării muncitorești (v. remarcabilul film al lui Herbert J. Biberman, *Salt of the Earth*⁸) arată că politicile acestui stat n-au fost mai puțin represive și sângeroase decât cele din bătrâna Europă. Chiar un tip prudent și măsurat ca pastorul Martin Luther King și-a pierdut viața din pricina discursurilor sale, unele moderate, câtuși de puțin apropiate de programul „Panterelor Negre” – militanți care pur și

lui John Kennedy și apoi a fratelui său Bob sunt romanele celebrisimului James Ellroy, *American Tabloid* (Alfred A. Knopf, New York, 1995) și *The Cold Six Thousand* (Alfred A. Knopf, New York, 2001).

⁸ Realizatorul Herbert Biberman, un erou în felul său, a făcut parte din grupul celor zece de la Hollywood care, în 1947, au refuzat să răspundă acuzațiilor de „comunism” în fața comisiei de prosciere a „activităților anti americane” din Congres. A fost condamnat la șase luni de închisoare, la o mie de dolari amendă pentru ultragierea membrilor comisiei și, bineînțeles, a fost pus la index mai bine de șapte ani. În afară de asta, nu și-a mai găsit apoi nici un producător dispus să-l finanțeze, fiind nevoit, în consecință, să-și găsească singur resurse pentru filmele lui. *Sarea pământului* e o mostră de *cinéma vérité avant la lettre* sau o revenire la *Kino Pravda* sovietic (v. *Greva* lui Eisenstein sau *Arsenalul* lui Aleksandr Dovjenko), care reconstituie povestea dramatică a unei greve a minerilor din Noul Mexic, cu muncitori în loc de actori profesioniști, finanțarea fiindu-i asigurată de sindicat. Miza acestui film ar fi trebuit să fie una dintre referințele tari ale d-lui Obama, fiindcă prezintă o grevă a minerilor de origine mexicană care vor să fie tratați ca muncitorii de origine europeană (în film, mexicanii vorbesc despre europeni ca despre *albi*). Când colo, se pare că acest aspect important al culturii americane îi este complet străin d-lui Obama, care, din câte am citit prin presă, ar gusta mai degrabă producții de tipul *Omul păianjen*...